

Людмила Науменко,

головний бібліотекар Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка

Авторитетний файл колективного автора (з досвіду Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка) *

У статті розкрито досвід роботи зі створення електронного авторитетного файла колективного автора. Акцентується увага на його високій інформативності та компактності, особливостях застосування у процесах каталогізації та інформаційного пошуку.

К л ю ч о в і с л о в а: каталогізація, авторитетний файл, авторитетний запис, колективний автор, інформаційний пошук.

В останні роки на сторінках професійних видань з'явилася низка публікацій, присвячених темі авторитетного контролю. Українськими фахівцями детально розкрито теоретичний бік питання: обґрунтовано необхідність ведення авторитетних файлів, їх функції, розкрито зміст понять «авторитетний контроль», «авторитетна робота», «точка доступу», висвітлено історію розвитку авторитетних файлів, вітчизняний та міжнародний досвід їх створення [1–6; 9–11]. Ми наразі зупинимося на практичному досвіді створення авторитетних файлів у ХДНБ ім. В. Г. Короленка, а саме, авторитетного файла назв установ та організацій, які виступають колективним автором (АФКА).

* Створення національних файлів авторитетних записів є актуальною проблемою для бібліотек України. Редакція журналу, знайомлячи читачів з напрацюваннями ХДНБ ім. В. Г. Короленка щодо формування та використання авторитетного файла, сподівається, що й інші провідні бібліотеки країни долучаться до обговорення цієї важливої проблеми.

Цілеспрямовану роботу з колективним автором наша бібліотека веде майже 40 років. На певному етапі було використано досвід Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедрина (нині – Російська національна бібліотека), з якою ХДНБ підтримувала тісні зв'язки. У 1976 р. розпочалося створення авторитетної картотеки «Покажчик заголовків колективного автора» (ПЗКА). Згодом вона стала розгалуженим довідковим апаратом, котрий з успіхом використовувався для встановлення заголовка найменування колективу, забезпечував методичну єдність у роботі з колективним автором (КА) під час бібліографічної обробки і формування комплексів колективного автора. Важливим наслідком цієї роботи стала також підготовка покоління фахівців для роботи з КА [7; 8].

Загальновідомо, що процес створення та ведення авторитетних файлів – справа надто складна, трудомістка, вимагає відповідного досвіду та програмного забезпечення. Тож, ХДНБ мала всі передумови, щоб розпочати формування власного авторитетного файла колективного автора. Його створен-

ня розпочалося у 2002 р., після придбання програми PRYS (версія 2002.2), якою передбачалося ведення трьох видів авторитетних файлів, у т. ч. КА. Перші кроки в цьому напрямі були пов'язані з каталогізацією нових надходжень та перенесенням даних з ПЗКА, під час якого уточнювалися і відосконалювалися технологія, методика формування АФ. При відборі елементів, обов'язкових для заповнення, ми керувалися відомостями, що містилися на картках авторитетної картотеки.

Обраний набір елементів дав змогу сформувати АФ, який повністю виконує своє головне призначення – підтримує процес каталогізації і ведення бібліографічних записів (БЗ), а також сприяє підвищенню повноти і точності інформаційного пошуку в електронному каталозі (ЕК).

Характерною рисою інформаційного продукту, котрий створюється в ХДНБ, є зосередження в одному АЗ сучасної назви, назви іншими мовами, всіх попередніх, варіантних та скорочених назв одного колективу. Оскільки в авторитетній картотеці традиційно частіше використовувалося пряме посилення «див.», цей принцип був збережений і для АФ. Тобто всі можливі найменування колективу, окрім уніфікованого, вносяться в поле 410 «Посилання на зразок «див.»». Пізніше з'ясувалося, що такий вибір був виправданий ще деякими чинниками. Зокрема лімітом ресурсів пам'яті спочатку САБ PRYS версії 2002.2, а потім і PRYS-32 та обмеженими на той час можливостями сервера Бібліотеки. Як відомо, при заповненні полів 510 «Посилання на зразок «див. також» та 710 «Основна назва іншими мовами» автоматично формується самостійний АЗ, база даних значно зростає кількісно і ресурсів пам'яті АБІС може не вистачити для ведення ЕК та інших баз даних. На жаль, ХДНБ ім. В. Г. Короленка стикнулася саме з такою проблемою, коли у 2009 р. ресурси пам'яті PRYS-32 було вичерпано і роботу з усіма базами даних довелося тимчасово припинити. Згодом Бібліотека придбала нову версію PRYS-64, в якій зараз і працює.

Можливо, представники інших бібліотек, які розробляють власні АФ, не погодяться з такою методикою. Але зауважимо, що ХДНБ ім. В. Г. Короленка має універсальний фонд – понад 7 млн одиниць збірвання, частину яких вже відображено, а у найбільшому майбутньому буде повністю відображено в ЕК, включаючи і значну кількість щорічних нових надходжень. Якщо у перші роки ведення АФКА авторитетні записи в ньому формувалися з нових надходжень та з ПЗКА, то згодом, після повного опрацюван-

ня ПЗКА та його консервації, джерела формування значно розширилися. На сьогодні наповнення АФКА здійснюється такими шляхами: 1) поточна обробка нових надходжень документів; 2) конверсія карткових каталогів; 3) рекаталогізація фондів ХДНБ. Кількість авторитетних записів при цьому зростає надто високими темпами. Оскільки процеси рекаталогізації фондів та конверсії карткових каталогів є складними та довготривалими, можна стверджувати, що АФКА й надалі динамічно зростатиме кількісно.

Тому перевагою своєї методики ми вважаємо те, що наш ресурс залишається компактним, не обтяженим зайвими АЗ, але його інформативність при цьому є надзвичайно високою, адже в одному місці відображається вся історія перетворень того чи іншого колективу. Внаслідок цього АФКА зростає не тільки кількісно, а й якісно, в глибину.

На переважну більшість колективів в одному авторитетному записі 410 поля формується кілька заголовків, залежно від того, скільки перейменовувалося в його історії, чи видавав колектив твори іншими мовами тощо. Вже йшлося про те, що при заповненні полів 510 та 710 на один і той же колектив автоматично формується кілька самостійних АЗ. Наприклад, на Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого утворилося б 10 додаткових АЗ. При використанні нашої методики – всі дані зосереджено в одному АЗ.

Тому на сьогодні кількість АЗ в АФКА сягає понад 10 тис. Але цю цифру можна з певністю збільшити у 5–6 разів, тобто кількість АЗ сягнула б приблизно 60 тис. Фізично неможливо обробити таку кількість АЗ згідно з технологічною інструкцією, оскільки в секторі формування авторитетних файлів працює всього одна особа.

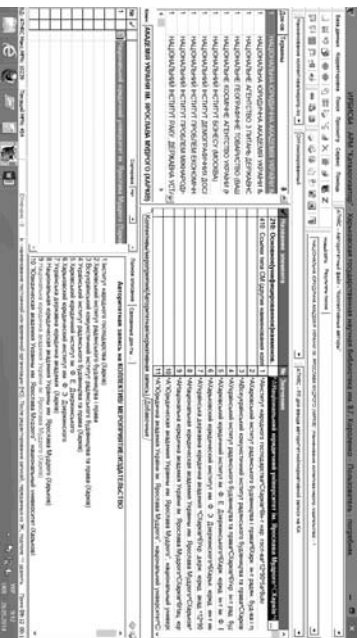
Внесенню до АФКА підлягають заголовки всіх організацій без винятку, видання яких є у фонді Бібліотеки, і постійних (разом зі структурними підрозділами), і тимчасових. Крім того, для праявильного опрацювання періодики, вирішено вважати колективним автором фізичних осіб – укладачів, видавців та інших і вносити їх до АФКА як найменування колективів.

У процесі формування авторитетного запису заповнюються такі поля:

поле 210 «Основна (уніфікована) назва колективу»;

поле 410 «Посилання на зразок «див.»».

У останньому полі за кожним ненормованим заголовком, незалежно від того один він буде в АЗ або кілька, повторюється заповнення всіх підполів попереднього елемента, до яких додається ще одне

обов'язкове для заповнення підполе – «Код формування посилання».

Сервісні можливості САБ ІРБІС дали змогу обрати оптимальний для нас набір таких кодів:

- а** – попередня назва;
- д** – скорочена назва колективу;
- ф** – аббревіатура;
- g** – інша назва КА;
- z** – найменування іншою мовою.

Саме завдяки цим кодам стає зрозуміло, який характер ненормовані найменування мають стосовно уніфікованого найменування.

Потім заповнюємо такі поля:

поле 900 «Вид колективу/заходу»;

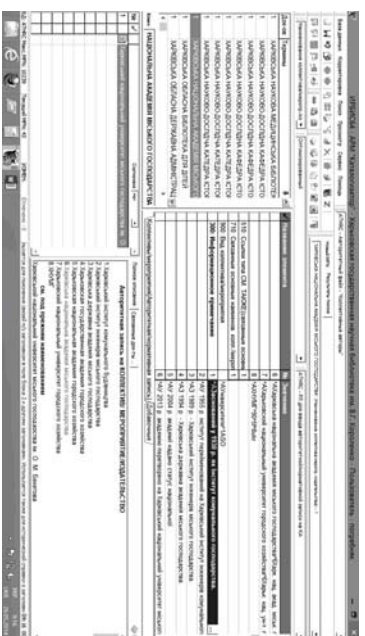
поле 300 «Інформаційна примітка», де подається фактографічна інформація про колективи: дата утворення, перейменувань, реорганізації, злиття, припинення існування, уточнююча інформація тощо;

поле 305 «Текстова посилальна примітка «див. також», де розміщуються відомості про місцезнаходження в алфавітних каталогах ХДНБ документів колективу, виданих під різними найменуваннями. Це забезпечує повноту інформації і зручність пошуку, взаємозв'язок з картковими каталогами;

поле 801 «Джерело складання запису» – це суто технічне поле, де вказується країна, бібліотека, дата створення запису.

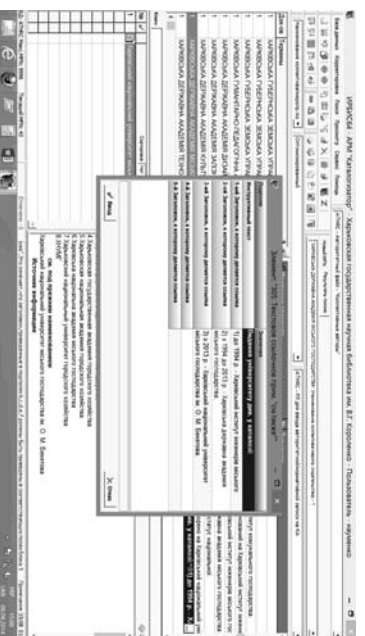
Раніше заповнення підлягало і поле 810 «Джерело, в якому виявлено інформацію про заголовок».

Інформація з нього при складанні БО та пошуку в ЕК не використовується та не є обов'язковою. Тому було прийнято рішення поле 810 не заповнювати.

Окрім створення нових АЗ, ведеться постійна робота з інформаційного супроводу вже існуючого комплексу АЗ. Отримані в процесі роботи з назвами організації, установ, навчальних закладів, реузультати фіксуються в АФКА. Таким чином, по мірі надходження нових даних відбувається редагування файла, яке передбачає:

- оперативне внесення необхідних змін до уніфікованого найменування колективу, його варіантних форм у тих випадках, коли надійшли відомості про зміну його назви, статусу, реорганізації, надання імені тощо;
- уточнення та виправлення даних;
- дотримання чинних стандартів та орфографії;
- вилучення дублетних, неправильних записів;
- об'єднання двох окремих записів на різні найменування одного колективу в один.

Мова, якою ведеться авторитетний файл, потребує додаткової уваги: в АФКА, крім українських, присутня велика кількість заголовків російських та інших іноземних колективів. Донедавна всі уніфіковані заголовки подавалися українською мовою, незалежно від державної приналежності. Це жодним чином не перешкоджало пошуку заголовків іноземних колективів в оригінальному написанні, тому що вони обов'язково відображались у відповідному елементі АЗ.

Але через активізацію конверсії та рекаталогізації така практика формування основного заголовка колективу стала досить незручною, адже АФКА повністюється великою кількістю АЗ на найменування органів влади Російської імперії до 1917 р., радянських органів влади, політичних, військових, культурних, профспілкових організацій тощо, які діяли у 1920–1940 рр. на території Росії та інших республік СРСР. Ускладнює формування заголовків цих колективів, зазначення їх на картках з БО та у документах за скороченою, часто незрозумілою, формою, яка була властива даному історичному періоду. Тож розшифрування та перегляд найменувань, поданих у вигляді штучно створених слів з російської, є надто складними. Можна навести, як приклад, деякі з них: Техпроп «Союзторф», Осоваихим, Московский областной совет Союза воинствующих безбожников СССР, Краймологобъединение при Саркрайпотреббюзе, Облконтора «Союзтиль», Комитет о сельских судло-сберегательных и промышленных товариществх тощо. Іноді в процесі конверсії ГАК журналістів взагалі неможливо ідентифікувати зазначене на картці з описом найменування установи або організації. Серед них: НКПКАССР и крайотиз, АППО Средзабюро ЦК ВКП (б), АППО ОК ВКП(б)Ю, Главторф НКТП СССР. Вважаємо, що вносити такі абрєвіатури, штучно створені слова до АФКА і робити АЗ недоцільно. У таких випадках при формуванні БО ми відображаємо незрозумілу назву тільки у відомостях про відповідальність.

Крім того, досить довго під час конверсії і рекаталогізації практикувалося внесення колективів до АФКА в поле 210 під сучасною назвою, а попередню, ту що зазначена на картці або в документі, вносили в поле 410. Здебільшого це організації і установи колишнього СРСР зі застарілими найменуваннями, які з моменту публікації своїх документів не раз змінили назву або взагалі припинили своє існування. Саме тому багато часу при формуванні АЗ забирало встановлення сучасних назв, з'ясування і внесення відомостей про історію перейменувань за допомогою інформаційних ресурсів Інтернету.

З огляду на сказане вище, по-перше, було прийнято методичне рішення: основні (уніфіковані) найменування всіх колективів, які функціонували і функціонують поза межами України, не перекладати українською, а подавати їх мовою оригіналу, оскільки в подальшому вони використовуватимуться саме мовою оригіналу. Всі основні найменування іноземних колективів, віднесені до поля 210 українською мовою до прийняття згаданого рішення, залишилися у цій формі. Найменування

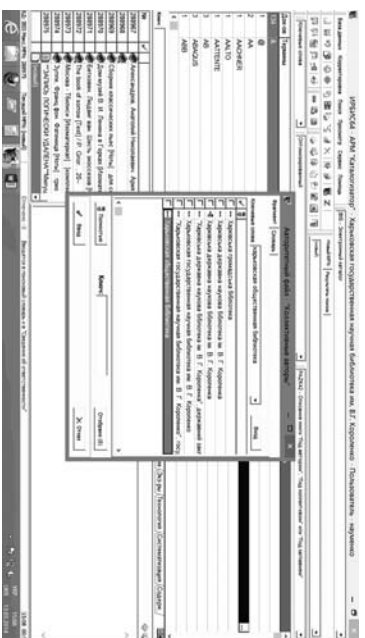
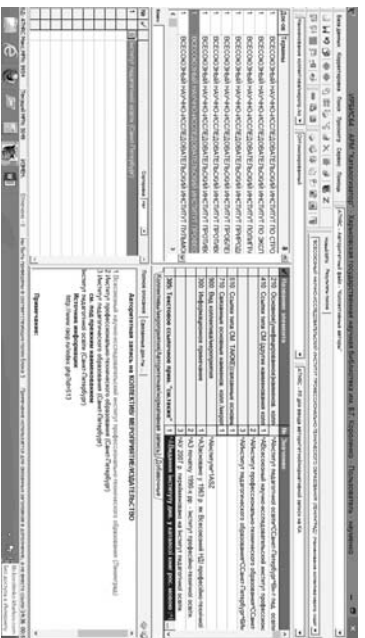
ж усіх колективів, які функціонують на території України і видають документи іноземними мовами (зокрема, російською), продовжують вноситися до поля 210 «Основна (уніфікована) назва» тільки українською мовою. Найменування іншими мовами вносяться до поля 410. Всі інші поля в АЗ заповнюються державною мовою.

По-друге, при формуванні АЗ на іноземні колективи вирішено не заповнювати поля 300 «Інформаційна примітка» та 305 «Текстова посилальна примітка «див. також», оскільки за останні роки, з розвитком інформаційних технологій, практично всі організації, установи, видання яких присутні у фонді ХДНБ ім. В. Г. Короленка, організували власні сайти, де розміщено інформацію про їх функціонування та історію розвитку. Крім того, переважна більшість введених під час конверсії сучасних найменувань іноземних колективів у практичній роботі використовуються мало, адже комплектування бібліотеки новою науковою літературою з-поза меж України нині залишає бажати крашото. У вітчизняних колективах набір полів, які підлягають обов'язковому заповненню, залишається незмінним. Це необхідно для забезпечення зв'язку між новим і старими найменуваннями одного колективу у карткових алфавітних каталогах.

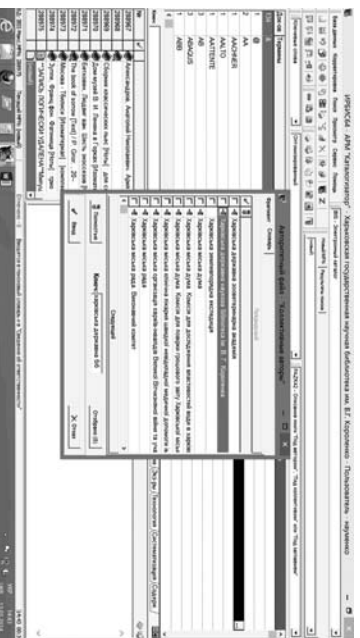
Тепер докладніше зупинимося на практичному використанні нашого інформаційного ресурсу в процесі каталогізації та інформаційного пошуку. Під час складання нового опису в ЕК, де заголовок колективного автора слугуватиме основною чи додатковою точкою доступу при пошуку в усіх бібліографічних базах даних (ББД), програма РЫС дає змогу автоматично вносити потрібні заголовки з АФКА. Це можна зробити двома способами.

При першому – пошук необхідного заголовка здійснюється через закладку «Словник» у вікні «Ключ», в якому відображаються тільки уніфіковані заголовки, введені до АФКА в поле 210 «Основне (уніфіковане) найменування». На практиці це може бути не зовсім зручно, якщо потрібна по-

передня назва колективу або назва іншою мовою, адже каталогізатор має знати сучасну назву колективу або спочатку знайти її через пошук «Найменування колективу» безпосередньо в АФКА.

Застосовуючи другий спосіб, можна знайти необхідний заголовок через закладку «Фрагмент» у вікні «Ключові слова». Достатньо ввести туди будь-який варіант найменування колективу або навіть кілька слів з нього. Цей спосіб є більш зручним для пошуку всіх найменувань колективів, внесених до АФКА в поле 410.

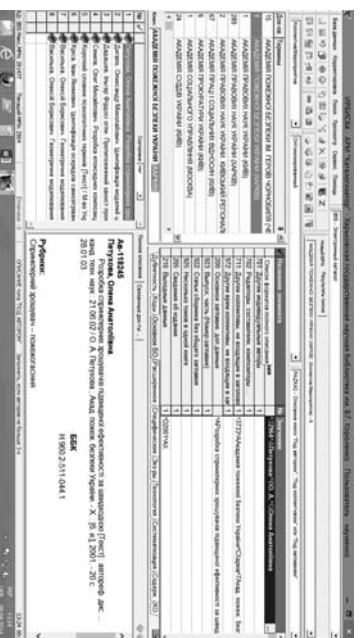

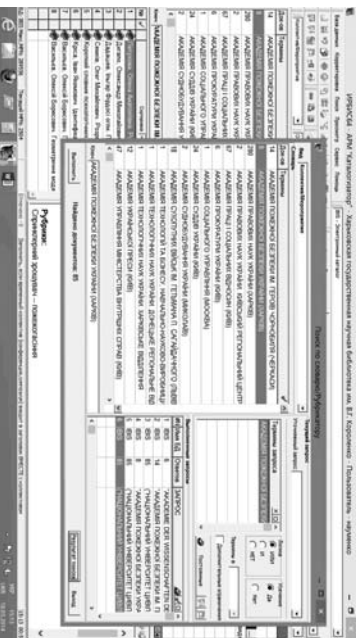
Наступним призначенням АФКА є його застосування користувачами і каталогізаторами у процесі інформаційного пошуку, тобто при формулюванні пошукового запиту, організації доступу до бібліотечної інформації та отриманні інформації в ЕК і у карткових каталогах. АФКА виступає засобом пошуку та підбору контрольованих пошукових термінів.

Якщо говорити про пошук в ЕК, то ПРБС-64 уможливило його, у т. ч. в електронному словнику «Коллектив/Захід» в АРМ «Каталогізатор», двома способами: через основний інтерфейс та через ярлик «Пошук за словником/Рубрикатором». Наприклад, нам потрібно знайти видання Академії пожежної безпеки України (Харків). При пошуку в основному інтерфейсі ПРБС буде знайдено 8 документів, оскільки результати пошуку міститимуть документи лише під тим найменуванням організації, яке було задано у пошуковому запиті у вікні «Ключ».

Більш інформативним та повним є пошук через ярлик «Пошук за словником/Рубрикатором», який дає змогу об'єднати всі документи одного колективу, видані під різними назвами, у різні роки, всіма мовами. Так, Академія пожежної безпеки України за своєю історією пережила багато перейменувань, видавала документи і українською, і російською мовами. Тому, результатом пошуку через «Пошук за словником/Рубрикатором» буде 85 знайдених документів.

Для віддалених користувачів пошук за електронним словником «Коллектив/Захід», в ЕК, представленим на сайті бібліотеки, передбачений лише через ярлик «Професійний пошук», тобто ним може скористатися невелика кількість користувачів і навіть бібліотекарів. При цьому в результатах пошуку відображаються документи лише під тим найменуванням організації, яке було задано у пошуковому запиті. Наприклад, видання однієї організації українською та російською мовами не об'єднуються. На жаль, розробники веб-ПРБС не передбачили, щоб додаткові точки доступу, серед яких і найменування колективів, були активними. Так, найменування колективу відображається у знайденому БО у датових точках доступу, але по ньому не можна перейти до інших документів даного колективу. Активними навєб-ПРБС є тільки назви предметних рубрик, а також автори і найменування колективів у випадку, якщо вони виступають заголовком опису.

Зазначимо, коли ми у 2002 р. першими починали працювати у цьому напрямі, в Україні не було жодних дже-рел, де можна було б ознайомитися з подібним досвідом. Нам довелося самостійно розробити техно-логію створення АФКА, методику його застосування при формуванні БЗ, паралельно вивчати зв'язок АЗ з бібліографічним файлом. Результати своєї праці ми оприлюднили у фахових виданнях. І тепер досить часто за консультативними запитами ведення АФКА та формуван-ня заголовків колективного автора до нас звертаються фахівці з бібліотек Харкова та інших міст України.

Вважаємо, що для реалізації завдань авторитет-ного контролю потрібно об'єднати зусилля провідних бібліотек нашої країни, адже необхідна єдина методика створення авторитетних файлів. ХДНБ ім. В. Г. Короленка у питаннях створення Національного авторитетного файлу найменувань установа та організації відкрита для співпраці.

Список використаних джерел

1. *Антоненко И. П.* Авторитетные записки и функциональ-ный подход к их созданию / И. П. Антоненко // Библиотеки национальных академий наук : проблемы функционирова-ния, тенденции развития. – К., 2006. – Вып. 4. – С. 197–211.
2. *Антоненко І. П.* Авторитетний контроль в інфор-маційному електронному ресурсі НБУВ: стан та проблеми впровадження / І. П. Антоненко // Наук. пр. Нац. б-ки Ук-раїни ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 34. – С. 17–28.

Стаття надійшла до редакції 27.05.2014

UDC 025.321:025.4.03:004.65

Lindmyla Naimenko

Authoritative file of the collective author (by experience of V. Korolenko Kharkiv state scientific library)
The article focuses on the many years experience of creating firstly the card file and after the computer authority file of corporate authors. Emphasis is placed on its high information capacity and completeness as well as features of its use in the process of cataloging and information retrieval.
К е у w o r d s: cataloging, authority file, authority record, information retrieval, corporate author.

УДК 025.321:025.4.03:004.65

Людмила Науменко

Авторитетный файл коллективного автора (из опыта Харьковской государственной научной библиотеки им. В. Г. Короленко)

Раскрыто опыт работы по созданию электронного авторитетного файла коллективного автора. Акцент сделан на его высокой информатив-ности и компактности, особенностях применения в процессах каталогизации и информационного поиска.

К л о ч е в ы е с л о в а: каталогизация, авторитетный файл, авторитетная запись, коллективный автор, информационный поиск.

3. *Коваленко С. Г.* Створення авторитетного файлу «індивідуального автора» на базі АБС «РБС» для елект-ронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс] / С. Г. Коваленко // Інформаційні технології і засоби навчан-ня. – 2012. – Вип. 1(27). <http://jotptl.iitta.gov.ua/index.php/itit/article/viewFile/591/484>. – Назва з екрана.
4. *Коваленко С. Г.* Створення авторитетного файлу «колективного автор» на базі АБС «РБС» для елект-ронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського [Елект-ронний ресурс] / С. Г. Коваленко, Р. П. Павлик // Інформ. технології і засоби навчання. – 2009. – Вип. 2(10). – Режим доступу : <http://www.lbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/eng.html>. – Назва з екрана.
5. *Красник У.* Місце і роль авторитетних файлів у катало-гізації / У. Красник // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства: матеріали 3-ї Наук.-практ. конф. з міжн. участю, 29 верес. 2011 р., Львів / Нац. у-т «Львів. Політехніка», Наук.-техн. б-ка – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2011. – С. 326–329.
6. *Мелешко Н.* Авторитетний контроль бібліо-графічних даних: до історії питання / Н. Мелешко // Зап. Львів. нац. наук. б-ки України ім. В. Стефаніка. – 2011. – Вип. 3(19). – С. 311–328.
7. *Мрошнікова В.* З практики створення авторитет-ного файла заголовків колективного автора в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Ко-роленка (на базі АБС РБС) // Бібл. форум України. – 2005. – № 3. – С. 29–31.
8. *Науменко Л.* Особливості формування та викорис-тання авторитетного файлу «колективного автора» // Бібл. форум України. – 2009. – № 4. – С. 4–6.
9. *Поліщук О.* Роль і місце авторитетних файлів у ма-шинночитаній каталогізації / О. Поліщук // Бібл. форум України. – 2008. – № 4. – С. 2–4.
10. *Стриженець Н.* «Хайдентер чи Гайдентер» або поняття авторитетного контролю / Н. Стриженець // Студії з архів-справи та документознавства. – К., 2010. – Т. 18. – С. 175–182.
11. *Стриженець Н. В.* Сучасна американська бібліотеч-но-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий ас-пект / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадсь-кого. – К., 2011. – С. 214–227.